

ОЦІНКА КОНТРРОЗВІДКОЮ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ АКТУАЛЬНИХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ КРАЇНИ

В.О. Паливода, головний консультант відділу нових викликів
центру зовнішньополітичних досліджень НІСД

14 липня 2021 р. Генеральний директор Служби безпеки (далі – МІ-5) Великої Британії Кеннет МакКаллем презентував щорічний звіт контррозвідки з оцінкою актуальних загроз національній безпеці країни.

К. МакКаллем – кадровий співробітник МІ-5 із другої половини 1990-х рр. Протягом перших десяти років служби займався проблемами протидії терористичним організаціям та контррозвідувальним супроводженням мирного процесу у Північній Ірландії. У подальшому брав участь в оперативних заходах МІ-5, націлених проти ісламських терористичних структур, та займався розширенням співробітництва МІ-5 з приватним сектором у сфері кібербезпеки. Із квітня 2017 р. – заступник Генерального директора, а з квітня 2020 р. – Генеральний директор МІ-5.

У вступному слові глава спеціальної служби наголосив, що пандемія коронавірусу спричинила значні негативні наслідки як на планетарному рівні, так і для британської нації. У березні 2021 р. було опубліковано урядовий документ «Глобальна Британія в епоху конкуренції: комплексний огляд політики в області безпеки, оборони, розвитку і зовнішньої політики». У ньому охарактеризоване безпекове середовище, тенденції розвитку якого вимагають зміцнення національної стійкості¹.

Згідно із заявою К. МакКаллема, МІ-5 планує по-новому налагоджувати комунікативні зв'язки з громадськістю, яка заслуговує знати, які чинники впливають на формування пріоритетів спецслужби. **Крім того, без довіри та підтримки громадськості співробітники контррозвідки не могли б виконувати свою роботу.** МІ-5 стала використовувати соціальні мережі, сподіваючись зруйнувати міфи про себе та заохотити талановиту молодь розпочати власну кар'єру у контррозвідці.

¹ Більш детально див. Белесков М.М. Орієнтири оновленої воєнної політики Великої Британії. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-07/az-velika-britaniya.pdf>

Генеральний директор MI-5 зупинився на характеристиці загроз, що походять від іноземних держав і з часом набувають нових, більш небезпечних форм. Як показало застосування нервово-паралітичної речовини у Солсбері у 2018 р., деякі вороже налаштовані державні суб'єкти готові здійснювати фізичне усунення неугодних осіб на території Великої Британії. Інші – виявляють більшу обережність і прагнуть заманити або примусити людей, яких вважають ворогами чи дисидентами, виїхати закордон, де їх можна затримати, викрасти або навіть ліквідувати. Велика Британія буде відстоювати демократичні цінності та не потерпить подібної діяльності.

Поряд із такими гострими, але порівняно рідкісними ризиками, існують менш наочні загрози, які потенційно можуть вплинути на кожного британця. В умовах пандемії коронавірусу та карантинних обмежень функціонування суспільства сильно залежить від цифрової інфраструктури, що дуже вразлива до кібератак з боку як державних, так і недержавних суб'єктів.

Ще однією загрозою залишається традиційний шпіонаж, який почав змінювати свої пріоритети зі здобування розвідувальної інформації політичного характеру на передові наукові розробки британських університетів і дослідницьких установ. Викрадаючи результати наукових відкриттів, іноземні держави значно скорочують час і витрати на ту роботу, в яку Велика Британія протягом довшого часу вкладала великі інвестиції. Така діяльність набуває широкого розмаху, зачіпаючи інтереси усього суспільства та майбутнього країни. За словами К. МакКаллема, на професійних мережевих сайтах контррозвідка зафіксувала понад 10 тисяч замаскованих підходів від іноземців до різних категорій громадян з намаганням маніпулювати ними. Керівник MI-5 особливо застерігає тих осіб, котрі працюють у високотехнологічному бізнесі, займаються передовими науковими дослідженнями чи експортними операціями на певні ринки, що ними можуть зацікавитись іноземні спецслужби. *Для уникнення такої небезпеки, Центр захисту національної інфраструктури, підпорядкований MI-5, проводить кампанію «Think Before You Link» («Подумай, перш ніж перейти за посиланням»)².*

Великій Британії потрібно по-новому підійти до проблеми втручання в її внутрішні справи. Держави завжди прагнули впливати одна на одну, використовуючи дипломатичні та інші прийняті у міжнародних відносинах засоби. Водночас поряд із цим здійснюються спроби злочинного втручання: встановлення прихованих контактів із політиками та громадськими діячами для просування інтересів іншої країни; хакерські операції, спрямовані на досягнення політичного ефекту; ферми Інтернет-тролів, які використовують соціальні медіа, щоб посіяти чи поглибити вже існуючі розбіжності у суспільстві.

² Більш детально див. інформаційно-аналітичну довідку «Досвід спеціальних служб Великої Британії у протидії новим формам розвідувальної діяльності», № 293/415 від 26.04.2021 р.

Занепокоєність викликає також проблема розповсюдження дезінформації, хоча до значної частини якої не причетні зарубіжні спецслужби. Однак деякі іноземні держави «інвестують» у можливість впливати на дискурс в інших країнах, саме тому перед МІ-5 стоїть завдання виявляти будь-яку особливо небезпечну дезінформацію, запущену з-за кордону. Але більш масштабною національною реакцією має стати **підвищення колективної стійкості британського суспільства до поширення спеціально спотвореної інформації, усвідомлення ризиків та розумне споживання продукції ЗМІ.**

К. МакКаллем вважає, що доки супротивникам Великої Британії відносно легко та дешево отримувати доступ до необхідних їм даних, використовувати у своїх інтересах несвідомих громадян та поширювати дезінформацію, вони будуть продовжувати це робити. Втім, його країна не може відмовитися від контактів із навколишнім світом. Як і випадку тероризму, реакція Великої Британії повинна бути пропорційною і двоєдиною. По-перше, є оперативний аспект: МІ-5 спільно із Секретною розвідувальною службою, Центром урядового зв'язку, військовими спецслужбами, поліцією та своїми зарубіжними партнерами буде виявляти джерела загрози та мінімізувати ступінь ризику, що походить від них. По-друге, **суспільство має краще навчитися захищати себе, перетворившись на більш складну ціль для супротивника.**

Наступним важливим кроком до підвищення національної стійкості є оновлення законодавства щодо загроз з боку державних суб'єктів. Закон «Про офіційні секрети» від 1911 р., положення якого застосовує контррозвідка, надзвичайно застарів, тому необхідно пришвидшити прийняття нового законопроекту у цій сфері. **Прогалини у законодавстві спричинили ситуацію, за якої бути у Великій Британії «не задекларованим» агентом зарубіжних спецслужб, не є кримінальним злочином. Це ж стосується і агентури впливу, яка знаходиться на таємному утриманні іноземної держави.**

У Великій Британії підготовлений законопроект про протидію ворожим країнам (на зразок американського закону «Про іноземних агентів»). Він зобов'язує осіб, які працюють у країні від імені влади інших держав, зареєструватися у відповідних органах. За недотримання вимог закону передбачена кримінальна відповідальність. Крім того, Лондон оновить закон «Про офіційні секрети» з метою застосування його положень щодо осіб, які намагаються з-за кордону підірвати національну безпеку Великої Британії (зокрема, хакерів).

Генеральний директор МІ-5 зазначив, що за діяльністю, з якою постійно доводиться мати справу його спецслужбі, переважно стоять такі держави, як Росія, Китай та Іран, або організації, що підтримуються ними. У всіх трьох випадках такі «змагання» у сфері національної безпеки відбуваються **на тлі більш широкої взаємодії з цими країнами, оскільки Велика Британія у міжнародних відносинах має керуватися прагматизмом.**

Коментуючи проблему тероризму, К. МакКаллем констатував, що МІ-5 спільно з партнерськими органами безпеки вдалося зменшити можливості терористичних груп Північної Ірландії. Водночас владу сьогодні турбує інший

різновид тероризму – діяльність крайні правих екстремістських організацій, протидія якій понад рік тому покладена на MI-5. Ця загроза має кілька складних характеристик: високий рівень поширення серед підлітків; значний інтерес учасників таких організацій до придбання зброї; використання онлайн-комунікацій для контактів між однодумцями. Важливим оперативним завданням для спецслужби залишається ісламістський тероризм, який поступово змінює свою форму. На його еволюцію та масштаби розповсюдження продовжують впливати конфлікти у гарячих точках планети та розвиток технологій. Так, за останні роки до Сирії потрапило понад 950 бойовиків, пов'язаних з Великою Британією, а Ісламська держава повернулася на Британські острови за допомогою професійно підготовленої англомовної Інтернет-пропаганди.

З метою поліпшення своєї діяльності MI-5 впроваджує рекомендації Спільного огляду оперативних процесів у розслідуванні терористичних актів, який проводився у 2017 р.

Огляд був ініційований колишнім Генеральним директором MI-5 Ендрю Паркером та комісаром столичної поліції Крессідою Дік. Приводом для його проведення стала низка терактів у Лондоні та Манчестері.

Подібним чином MI-5 реагує й на поточний незалежний контроль з боку парламентського Комітету у справах розвідки та безпеки і Уповноваженого з питань слідчих повноважень.

Генеральний директор MI-5 також торкнувся проблеми наскрізного шифрування, яка викликає тривогу з точки зору забезпечення національної безпеки.

Наскрізне шифрування – спосіб передачі даних, в якому тільки користувачі, що беруть участь у спілкуванні, мають доступ до повідомлень. Використання такого способу не дозволяє отримати доступ до криптографічних ключів з боку третіх осіб.

З одного боку, спецслужба виступає за надійне шифрування та поважає недоторканність приватного життя британців. З іншого, – за наявності вагомих підстав вважати, що особа готується вчинити тяжкий злочин, існує необхідність контролювати її дії. Результати опитування громадської думки у Великій Британії однозначно свідчать про те, що терористи, педофіли та особливо небезпечні злочинці не повинні користуватися абсолютним правом на приватне життя. К. МакКаллем висловив сподівання, що технологічні компанії серйозно поставляться до цього питання і будуть взаємодіяти з урядом у його позитивному вирішенні.